

F'

FIGYELMEZŐ

AZ EGYETEMES LITERATURA' KÖRÉBEN.

Kiadó szerkesztők

SCHEDER, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ **BAJZA.**

HARMADIK ÉV

Pesten.

November' 12. 1839.

45. szám.

Tartalom. Hazai literatura. Gazdaságtudomány. Balásházy, Mezei gazdaságtudomány. — Flóri' könyve Bezerédy Amáliától. — Külföldi literatura. — A' legnevezetesebb ütközetek' atlasza, Kauslertől (*Kiss Károly*). — Literaturai mozgalmak. — Almanachtársaság.

HAZAI LITERATURA.

Gazdaságtudomány.

A' háztartás' és mezei gazdaság' tudománya. Figyelmeztve hazánk' újabb 's régibb törvényeire, a' hajdankori ellen 's romai gazdasági írók', valamint az újabb érdekes munkák' előadásaira. Szerző Balásházy János, a' magyar tudós társaság' rendes tagja. II. kötet. Debreczenben, nyomt. Tóth Lajos által, 1838. Sr. 447 l. Ára 1 ft 40 kr ep.

Ezen, huszonnyolcz tömött ivű kötet, helyenként a' textusba nyomott fametszetekkel, a' mezei gazdaság' tudományát terjeszti elő, hat szakaszban, mellyeknek tartalmát itt egyenként mutatjuk be olvasóinknak.

Az első a' földész tudományt (agronomia) foglalja magában, mi a' földművelésnek, plántatermesztésnek szolgál alapul. Fejezetenként értekezik 1) a' földről 's ennek különféle fajtáiról, helyesen beszöve a' nevezetesebb természetvizsgálóknak, mint Sprengelnek, Lampadiusnak azon fölfedezéseit, mellyek szerint világos, hogy a' növények, alkotásokhoz képest kisebb nagyobb mértékben, részesülnek egyik 's másik földfajból, sejtetik a' földműveléssel, miként irányozza különféle fajú veteményeit, 's világot nyújt a' föld' mesterséges javítására, keverésére. Végre megfejt többféle körülmények' behatását a' föld' becsére,

u. m. az éghajlatnak, a' föld' felső, 's ez alatt fekvő rétegének, mellyet földágnak nevezünk, és a' föld' fekvésének. Szerző szerencsés volt az agronomia' száraz és izetlen tárgyait oly alakban adni elő: hogy a' fennírtett újabb fölfedezésekkel fűszerezve, értekezései' olvasását könnyen felfoghatóvá 's érdekessé tegye.

A' második szakaszban a' „földművelés“ (agricultura) adatik elő. Érdekesnek itt a' vadföldnek megtelekesítéséről szóló fejezetben az árvizek miatt használhatlan földekről tett megjegyzések, 's főleg azon elv' megfejtése, hogy nem az a' czélos vízszabályozás, melly által a' víz valamely területről elrekesztetik, de az, melly által, ha szükséges, aszály idején a' víz ki is árasztathatik. Előadatik e' fejezetben még a' sziklás, erdős, bokros, és sivány homokos haszonvehetlen földek' megtelekesítési módja is (Beurbahrung). Végre kiemelendő ezek között a' szikföld' többféle fajai' elnevezése, tulajdonságainak kijelölése, 's a' terméketleneknek megtelekesítése. A' külföldi írók mélyen hallgatnak a' szikföldek' javításáról, tulajdonságairól, 's különösnek találjuk, hogy, szerző' előadásai szerint, a' Tisza' vidékén, közönséges földművesek által is már régen gyakoroltatik és pedig czélszerűen a' terméketlenebb szikföld-fajok' megtelekesi-

tése. Befejezi ezen szakaszt a földkövítés' vagyis trágyázás' különféle módjairól adott utasítás. Az állati trágyákon, televényen kívül, gyakorlatilag adatik elő az ásványtrágyák' alkalmazása is; érdekesek itt (mikrólhoni írónk eddig hallgattak) a' különféle savanyok', és főleg a' televény-savany' hatásáról tett megjegyzések a' föld' termékenységére, 's a' földnek égetett agyag-gali kövítése *).

A' harmadik szakasz a' plánták' műveléséről 's terméseik' eltartásáról értekeznek. Kiemeljük itt, mi az első fejezetben a' növények' életéről, a' magvakról, az idegen plánták' új vidékhez szoktatásáról, 's a' művelendő növények' osztályozásáról mondatik. A' második fejezet a' fülevelű életplántáknak u. m. a' buza, rozs stb természetéről, betakarításáról, 's magvaik' magtárakba 's vermekbe eltakartásáról szól. Kiemelendőnek véljük ezek közt az évenként több milliónyi károkat tevő zsiszokról (tinea granella) szaporodása és kiirtása' módjáról, a' nevezetesebb természetvizsgálók' természethistoriai észrevételeiről alapítva tett előadásokat. A' harmadik és negyedik fejezetben a' szélesebb levelű életplánták' címe alatt a' köles', tatarka', kukoricza 's a' hüvelyes vetemények' természetéről folytattnak gyakorlati értesítések. — Az ötödikben azon takarmány-növényekről, melyek emberek 's állatok' táplálására fordíthatók, millyenek, a' burgonya, és a' répák' külön nemei, megtoldva a' bolhának, mint a' káposzta-fajták' legnagyobb ellenségének kiirtása' módjáról legújabb és sikeresb fölfedezések szerinti előterjesztések. A' hatodikban azon takarmány-plánták' művelési módjai közöltetnek, melyek csupán hazai állataink' táplálására alkalmaztatnak, millyenek a' luczerna, lóhere, bükköny, baltaczim, stb; végre befejezi ezeket a' természetes rétek' műveléséről, és a' szénacsinalásról értesítés. — A' hetedik fejezetben a' kereskedési vagyis kalmár növények' művelése következik, hol többi közt a' jóféle sáfrány' termesztése iránti utasítás, mit szerző a' hanyatló szőlőhaszonvétele' egyik pótlékaul ajánl kiterjedtebben természetni, mint különben is olly honi növényt, melyet ez előtt egy pár századdal Nyitra és Pozsony vmegyékben terjedelmesen műveltek közönsé-

*) E' cikket mutatványul az Athen. 1859. I. 677—80. százelein közölte a' S z e r k.

ges földműveseink is. Végre a' veteményes, vagyis konyhakertekről, szől, a' gyümölcs-fák' szaporításának, a' fanemesítésnek vagyis oltásnak különféle módjai rajzolatokban is előadatnak, 's a' fák' nyavalyáinak orvoslásán kívül, körülményes leírás tételik a' dárfgókról, 's az éjszaki Franciaországban divatozó jégeső-oszlatókról, villanyfogóknak a' határookban sűrűbb felállítása által, miről eddig gazdasági munkáinkban szó sem tételik. Ezen fejezetben adja elő szerző az eperfák' szaporítása' különféle módjai közt, azon igen czélirányos kertészi fogásokat is, millyenekkel a' chinaiak élnek a' selyemtenyésztés' gyarapítására.

Szerző, előszavában, említi, hogy a' szőlő- és erdőműveléstől, mint magokban is csaknem elkülönözött tudományi méltóságra emelkedett tárgyakról, csak röviden szándékozik értekezni, mitől azonban, mint a' Toldalékban megjegyzi, többek' figyelmeztetésére elállva, ezen két nagy fontosságú tárgyakat egész kiterjedésben vitatja meg a' 10. és 11. fejezetben. A' szőlőművelésről tett értesítéseit követi a' borokkal bánás a' pinczékben, 's nyavalyáinak orvoslása, 's az aszuszölő- és pezsgő borok' készítése' módja. Használva mindezekre tulajdon tapasztalásain kívül Julien, Hellenthal és Schams Ferencz' munkáikat is.

Negyedik szakasz. A' földművelési rendszerekről, és az öszvesítésekről, tagosztályokról értekező két fejezet kimeríti ezek iránt a' hajdan- és jelenkor' állását. E' szakasz a' legérdekesebbek' egyike, 's ezen honunkban napi renden levő tárgyakra sok világot hint.

Az ötödik szakaszban a' házi állatok 's gazdasági bogarak' tenyésztéséről értekeznek szerző, külön vitatván meg a' lovak, szarvasmarhák, juhok, kecskék, sertések' tenyésztéséről szóló tárgyakat: a' nemesítési elvekről, a' telivér állatok' elsőségéről, az országos méneskönyvről eleinte tévén mindjárt újabb nézetek szerinti velős előterjesztéseit. Különösebb figyelembe vette szerző a' téli nyári istállózás és legeltetés' tárgyait, 's határvonalokat jegyez ki, melyik millyen körülmények közt célra vezető. Szerző azon alapos gazdaságtani elvből indulván ki, hogy a' gazdának kötelessége minden vagyonból a' lehető legnagyobb hasznot kieszközölni, megismeri ugyan hogy a' szelidebb tenyésztési mód, rendes aklokban, istállóban legsikeresebb, de

hol a' körülmények olyanok, hogy az épületeket, legeltetést, stb nincs módjában a' birtokosnak úgy intézni mint jónak látná, a' pásztori vagyis nomadicus tenyésztési mód is, — mi szerint tavaszon, nyáron, őszön által, sőt télben is az erősebb fajták a' szabad ég alatt tartatnak — célirányos 's illy kezelés mellett is lovak, szarvasmarhák, juhok, jó legelő és téli takarmány' bő létében, sőt minden nemű házi állatok nemesednek, csak a' párosítás vitesék dolgozhoz értéssel; 's tapasztalásain kívül erősségül felhozza a' spanyolországi vándor (transhumantes) nyájak' állapotját, 's következteti, hogy nem áll a' kényelmes épületekhez kelletinél inkább hozzá szokott 's ragaszkodó német gazdák' és írók' azon állítása, hogy szabad ég alatt, jó legelőn sem haladna elő a' nemesedés.

Befejezi e' szakaszt a' selyemhernyók' tenyésztéséről terjedelmesebb és igen körülményes, gyakorlati szellemű értekezés, mitszerző már I. kötetében is a' hanyatló szőlőhasznóvétel' másik fő pótlékaul ohajt, különösebben szőlővidéki, honfiaival munkába vétetni. Előadja itt az eperretek' felállítását, mi szerint az epermag' elvetése utáni harmadik évben a' tenyésztés már nagyban gyakorolható. Különösebb figyelmébe vette azon tenyésztési módok' előterjesztését, mellyek szerint akár-melley egészséges fekvésű lakházat nagyobb-szerű tenyésztésre átfordíthatni. Igen egyszerű okait számlálja elő ezen tenyésztés' kevesbé sikerülésének, és sikerítése' módjait. — A' méhtenyésztés elmellőztetik, mint olly tárgy, mellyről több jeles munkát birunk, név szerint Márton István, Káló Péter, Nuth Tamás, Csaplovics János 's egyebek' munkáit.

A' végszakasz a' hanyatló vagyoni dolgok' újra létegetését (reorganisatioját) tárgyazza, miről már az I-ső kötet első szakasza is bővebben értekezett, 's ezekre 's több másokra is hivatkozva, még kiegészítőleg, 's valóban érdekesen értekezik. Ezen kötetnek mintegy határkövül szolgál rövid toldaléka az első kötet' VI. szakaszának, az urodalmi kormányzás' tárgyában, melly név szerint a' költségek előleges kiszámításáról közöl felvilágosító észrevételeket.

Minekutána így a' szerző, első kötetében mind azt, mi a' belső gazdaságot, a' háztartást illeti, elég bőven előterjesztette; e' másodikban, a' tudomány' jelen állása szerint öszvegrét

adja azon ismereteknek, mellyek nélkül a' mezei gazdálkodás nem egyéb hagyományos empiriánál, 's mellyek nélkül e' különösen földmivelő haza soha sem fejtheti ki földéből azt a' hasznót, mellyet egy rationalis, sok oldalú, óvakodó 's előre látó gazdálkodásmód által érhet el. Most különösen, midőn az ausztriai kormány' bölcsesége, az Angliával kötött kereskedési frigy által előttünk új kilátásokat nyitott: ideje, hogy ne csak *more patrio* üzük fűzzük mezei dolgainkat, hanem minél előbb elérni legalább igyekezzünk azokat, kik anyyira elhagytak; hogy ama' vallási, nemzeti, polgári és jóléti tekintetben veszedelmes szomszédnak a' világ' vásárjain legalább hasonbecsű vetélkedőivé legyünk, 's hazánkat mindennemű fonalakkal az első rangú nemzetekhez kössük. Hogy illy tekintetben nagy szükségünk van jó kézi könyvekre a' gazdaság' szakában, nem lehet kételkedni; hogy ennél fogva Balásházy' érdeme, ki a' gazdasághani haladás' szellemét mindenütt lelkesen sürgeti, a' nélkül hogy a' régi jót elvetné —; hogy könyvének érdeme, különösen a' jelen időben nagy, és köszönetet érdemlő, világos. — Az előadásról nem szólunk; szerző azon hetedfél sorra, mellyet az első kötet' ismertetésekor melleleg ejtettünk, előszavában anyyira kihévílt, hogy gráncunk' ismétlésével felhagyunk, amhárr követelésink' jogtalanságáról épen nem győzött meg. — Papiroost szebbet, minden esetre pedig egyformábbat, nyomtatást hibátlanabbat ohajtottunk. 54.

Gyermekirat.

Flóra's könyve (sok szép képekkel, földrajzokkal és muzsika-melléklettel. Irta Bezeredy Amália *) Pesten, kiadja Heckenast G. MDCCXXI. Nbr. 107 l. Felinen, színezett képekkel 3 ft 20 kr, nyomt. pap. fekete képekkel 2 ft ep.

Egy lelkes, de nem csak lelkes, hanem kedélyes asszony', gyöngéd anya', gondos és

*) Ns Tolna vmegye' első követének elhúnyt hitvese. A' szerk.

gondolkodó nevelőné' hagyománya. Igen is ez, 's mit a' magyar közönség az Árvízkönyv' II. kötetében vett, 's a' jelen könyv' előszava szerint még veend: egy holtak munkái; köszönetünkkel már csak árnyékát tisztelhetjük meg.

Mert a' könyv, az effélékben mint sok egyébben érzett nagy szegénységünk mellett, de jelességénél fogva is, valóban köszönetet érdemel. Lássuk tárgyai' sorát:

Abc, 's olvasásgyakorlások, részint rimokban; imádság iskola előtt és után (versben, mint a' könyv' többi egész tartalma); jó feltételek; apró mondások, péld.

- A' mi tied, tedd el;
- De másét ne vedd el.
- A' mit látsz, ne kérd mingyárt;
- Sok van, a' mi neked árt.
- Keveset szólj, de igazat;
- Sok beszéd sok rosza avat.
- Szépség elhervad;
- Jóság megmarad.
- Jó szó talál jó helyet;
- A' jó munkás kenyeret.
- Annak sírt nevetve ásnak,
- Ki élteben nem ad másnak. stb.

'S illy emlékvess nem kevesebb van 193nál, közben közben csinos vignettekkel tarkítva. Nem kisebb becsűek köztök azok, mellyek a' magyar népdalok' modorja szerint egy képecskét bocsátanak előre, mellyre a' fölebbiekhez hasonló erkölcsi mondatka következik, példázva néha az első által, p. o.

- A' rosz alma férges,
 - A' rosz gyermek mérges.
- többször nem, p. o.
- Vizen terem a' nád;
 - Rosz, ki másnak nem ad.
 - Réten terem a' fűzfa,
 - A' mi fáj, az rosz tréfa.

'S e' modor nem egészen üres fogás. Valamint a' népdalban, úgy itt is az első sor a' képzelem' felgerjesztésére céloz, 's a' mennyiben közte 's a' következő textus közt összefüggés nincs, a' figyelmet, mint minden pajkos szökés, pikírozza (engedelmet az idegen szóért, de nincs rá magyar szavam). Következik két társasági játék' leírása és képe, dallal, melly a' játék közben énekelletik. A' „Koszorús játék“ dalába virágoktól vett erkölcsi példázatok vannak ügyesen beszöve, péld.

- Napraforgó így tanít:
- Keresd a' mi világít,

Mint az, nap után fordulj,
A' hol lehet, jót tanulj stb.

Két mese, képpel. Némelly fák, házi állatok-'s madarokról trnulságos emlékvessék, vignettekkel. Lássunk egy párt!

Nyírágból süprüt készítenek
És vesszót a' rosz gyermeknek,
Bort csapolnak törzsökéből,
Sárgát festnek leveléből.
— Kecskeknek, mint birkának,
Hasznos teje 's bőre;
De posztónak, ruhának
Nem olly jó a' szőre.
Kinek beteg a' melye,
Annak teje használ.
Hegyen van legjobb helye,
Tüskéknél, bokroknál.
— Szegény bagoly nappal vak,
Dült falak közt fészket rak;
De éjjel lát zöld szemem,
Egeret fogok 's eszem.

Esztendő' négy része; a' tizenkét hónap, képek 's vignettekkel; földleirási töredékek (76—107. l.), különösen: a' világról, föld' forgásáról, éghajlatokról, vízről, hegyekről, a' két félgömb' képével, 's egy egész kis földírat, Europa' 's az austriai császárság' (mellybe a' magyar birodalom is bele foglaltatott) ahrszaival.

— Országunknak,

A' mi jó magyar hazánknek
Fővárosát Buda-Pestnek
Nevezzük: két város, mellyek,
Bár most a' Duna választja,
Egy lesznek, ha áll majd hídjá.
— Lengyelország hatalmas volt
Hajdan, most oroszoknak hódolt:
Szegény! *belső vizsgálódás*
Miatt érte e' gyászcsapás.

Berekeszti a' könyvet 25 gyermekdal, kótára véve. Íme egy, mutatványul.

A' kis méhe elrepül, elrepül,
Egy kis virágágra ül, ágra ül,
Mit akar itt, tán enni, tán enni?
Mert alig tud elmenni, elmenni.

A' rózsában mit talált, mit talált,
Abból mézet ott csinált, ott csinált;
Azt gondolod megeszi, megeszi?
Nem, kasában elteszi, elteszi.

A' méhecske nem torkos, nem torkos,
Dolgos és takarékos, takarékos,
Errül példát kell venni, kell venni,
Nekünk is majd úgy tenni, úgy tenni.

Olvasóink láthatják e' tartalomjegyzékből a' könyv' hasznos tárgyait, a' mutatványokból pedig, mint tud a' szerzőné a' gyermeki szív-

hez és észhez szólni, mint tudja mind kettőt érdekelni, 's kellemes versekben hasznos ismereteket és intéseket a' fiatal lélekbe csepegtetni. 'S ezeknél fogva, 's mint első, valódi campei talentummal irt eredeti, 's igaz magyar szellemű gyermekiratot, jó lélekkel ajánlhatjuk a' magyar szüléknek; örömmel várván be egyszersmind az elhunytak azon más, serdültebb gyermekeknek szánt munkáját is, mellyet szinte a' jelennek iparkodó kiadója, előszavában, ígér.

28.

KÜLFÖLDI LITERATURA.

Hadtudomány.

Atlas der merkwürdigsten Schlachten, Treffen, und Belagerungen der alten, mittlern, und neueren Zeit, in 213 Blättern. Royal Folio mit einem begleitenden Text in deutscher und französischer Sprache. Nach den besten Quellen, unter Mithilfe des topographischen Corps des königl. württembergischen Generalquartiermeister - Stabes, bearbeitet von F. von Kausler Oberstlieutenant, etc. 14 Hefte, mit 244 Schlachten-Plänen. Freiburg in der Herderschen Verlags-Handlung. In Wien bei Rohrmann und Schweigerd. Eredeti ára 150 ft., most leszállítva 75 ft ep.

Legnevezetesebb, legszebb és sikerültebb gyümölcse ez atlasz a' hadi literatura' mezején tenyésző katonás alaposságú német szorgalomnak. Minden, ki csak egyetlen egy ütközet' fárasztó studiumát magára vállalja, azon végtelen nehézségeket ismerheti, mellyek ez atlasz' kidolgozásával legyőzendők valának. E' gyűjteményben a' hajdan' legnevezetesebb ütközetek' közül, körtáborlataiból 31, a' középkoriakból 59, az újabb időszakiakból 154 példa adatik elő. A' critikai vizsgálatnak melly csodálatra méltó tömege! Milly óriási munka, 244 harcsetet' anyagait összegyűjtögetni, hogy az eseteknek történetikép világos képét adni, helyiratilag a' történetek' térszínét az időhöz és historiához híven maradván, valólag rajzolni lehessen. Hogy itt sem szorgalom, sem idő, sem költség kímélve nincs, minden lapon tapasztalhatni.

A' harcmezők' rajza, seregcsoportok' elhelyeztetése, és az értesítő textus a' munkálódó hadtudományos értelmességet, a' tervrajzok' csinos metszete a' lithographia' művészi tökéletetét nyilvánítják. A' közönségnek még egy füzet van ígérve hozzáadólag, mellyen a' már kijött 14 füzetbe nem fért, több igen

nevezetes, leginkább az újabb időnek ütközetek, jelenendek meg.

Az Öst. Milit. Zeitschrift, 1831. III., 1832. IV., és 1834. II. füzetek az akkoriáig megjelent öt füzetéről ez ütközetek' atlaszának méltó dicsérettel emlékeztek, hévvel magasztalván benne a' tudománynak a' művészetteli szép egyesületét. Már akkor a' történetek' figyelmes kiválóatása, szerencsés elrendezése, és e' nagy munka' művészeti része, tudományos tartalmának csinos, szép, való és pontos teljesítése érdemlett becsültetéssel dicsértetett. Már akkor említve volt, hogy a' két ellenező seregek' helyzetének feljegyzése, az előadandó harcsetek' kezdetén észrevett körülmények, a' seregek' ereje és felállítása, az ütközet' különféle pillanataiban összes mozgása, ennek sikere és következése szigorúan előadvák, hogy a' tervrajzok' mély tudománytal készülve, híven és jól rajzolva, gyönyörűen metszve és írva vannak. Mivel most már az egész valóban hamar és tökéletesen elkészült, jónak láttuk hazánkban is a' hadtudomány és történetek' minden barátit a' jeles munkára figyelmeztetni, mellyhez újabb áránál fogva, már most többben is férhetnek. Elég legyen még az eddigiekhez hozzá adnunk, hogy az 1834. óta készült kilencz füzet szintannyi dicséretet érdemel, mennyit az előbbiek. 'S örülvén a' német szorgalom' e' mesterművének, nem akarunk kincsinyleg vizsgálatni, vajjon nem volna-e mégis egyik vagy másik térképen egy vagy több topographiai tévedés, egy vagy több anachronismus lelhető, sőt nem csak örömmel fogánk fel azon jótékony, közönségesen kedvező benyomást, mellyet a' reávetett első pillanat gerjeszt elménkben, hanem szigorúan megvizsgáltunk több tervrajzokat, 's így meg vagyunk győződve, hogy azok minden igazságos várakozásnak megfeleljenek.

Bővebb ismertetésül érdekesnek véltük ezen atlasz' tartalmát, u. m. az előadott ütközeteket, csatákat, körtáborlatokat sorban felhordani.

I. F ü z e t. Hajdaniak.

	Kr. előtt
Leuttrai ütközet	371.
Mantineai „	362.
Taurus hegy melléki ütközet	274.
Agrigenti „	262.
Adizi „	256.
Tunisi „	255.

Panormi „	249.
Telamoni „	224.
Adda melléki „	222.
Selasiai „	222.
Trasimene tó melléki ütközet	217.
Trebia melléki „	217.
Cannai „	216.
Numancia' körtáborlata	135—136.

Középkoriak. Kr. ut.

Tarai ütközet	530.
Tricamerai „	533.
Roma' körtáborlata	537—538.
Taginai ütközet	552.
Vezuv alatti „	553.
Solaconi „	586.
Yermuki „	636.
<i>Leck-mezei</i> „	955.
Hastingsi „	1066.
Manzkierti „	1071.
Zompi „	1073.
<i>Czingotai</i> „	1074.
Calabriai „	1081.
Durazzoai „	1081.

Újabb idősziak.

Breitenfeldi ütközet	1631.
Fleurusi „	1690.
Neerwindeni „	1693.
<i>Zentai</i> „	1697.
<i>Nándorfejevári</i> ütközet	1717.

II. Füzet. *Hajdaniak.* Kr. előtt.

Thymbrai ütközet	518.
Marathoni „	490.
Macara melléki ütközet	236.
Mantineai csata	207.
Zamai ütközet	203.
Alesiai körtáborlat	53.
Gregoviai ütközet	53.
Brundisiumi körtáborlat	50.
Dyrachiumi csata	49.
Pharsaliai ütközet	49.
Lelai „	47.
Alexandriai körtáborlat	47.
Nicopoli csata	47.
Thapsusi ütközet	46.
Mundai „	46.
Caesarnak Ruspina és Uscita közti erőségei	46.

Középkoriak. Kr. ut.

Doryleumi ütközet	1097.
Nicaeai körtáborlat	1097.
Antiochiai „	1097—1098.
Jeruzsálemi „	1099.
Ascaloni ütközet	1099.
Ptolomaisi „	1189.
<i>Sajó melléki</i> „	1241.
Scurcolai „	1268.

Calaisi körtáborlat	1346—1347.
Maupertuisi ütközet	1356.
Azincourti „	1415.
Orleansi körtáborlat	1428—1429.
<i>Várnai</i> ütközet	1444.

Újabb idősziak:

Wittstoki csata	1636.
Leucatei „	1637.
Wittenweyri „	1638.
Freyburgi ütközet	1644.
Hochstäti „	1704.
Hohenfriedburgi	1745.
Sohri „	1745.

III. Füzet. *Középkoriak:*

Mansurai ütközet	1250.
Coutrayi „	1302.
Mons en Puellei ütközet	1304.
Morgarteni „	1315.
Kasseli „	1328.
Laupeni „	1339.
Crecyi „	1346.
Auragi csata	1364.
Bruggei „	1382.
Rosebequei ütközet	1382.
Comminesi csata	1382.
Sempachi ütközet	1386.
Naeffelsi csata	1388.
Angorai ütközet	1402.
Páris' bevétele	1436.
St. Jacobi ütközet	1444.
Constantinopoli körtáborlat	1453.
Nancyi ütközet	1477.
Gransoni „	1476.
Murteni ütközet	1476.
Dornachi „	1499.

Újabb idősziak:

<i>Mohácsi</i> ütközet	1526.
Burgstalli „	1632.
Lützeni „	1632.
Nördlingeni „	1634.
Allexheimi „	1645.
Harmincz éves háboruban a' svéd- dek' harczmarsai.	
Friedlingeni csata	1702.
Dillingeni harcztábor	1703.
Donauwörthi csata	1704.
Fortenoi ütközet	1745.
Prágai „	1757.

IV. Füzet. *Középkoriak:*

Wahlstadti ütközet	1241.
<i>Morva melléki</i> ütközet	1260.
Stillfriedi ütközet	1278.
Skutari körtáborlat	1478.
Chiozzai „	1379—1380.
Kossovai ütközet	1389.
Nikápolyi „	1396.

Franzenzi ütközet	1499.
Rhodusi körtáborlat	1522.
Szigeti „	1566.
Bécsi „	1529.

Újabb időszerűk:

Wimpfeni csata	1622.
Stralsundi körtáborlat	1628.
Sz. Gothardi ütközet	1664.
Sinsheimi csata	1674.
Molwitzi ütközet	1741.
Kaiserlauterni „	1793.
Lafavoriti csata	1796.
Austerlitz ütközet	1805.
Wartenburgi csata	1813.
Möckerni ütközet	1813.
Varsónak ostrommal bevétele.	1831.

V. Füz et. *Újabb időszerűk:*

Tuttlingerre véletlen rohanat	1643.
Cremona' bevétele	1702.
Lillei körtáborlat	1708.
Grossglogau ostrommal bevétele	1741.
Ingolstadti körtáborlat	1743.
Lodii csata	1796.
Arcolai ütközet	1796.
Würzburgi ütközet	1796.
Emendingeni csata	1796.
Rioli ütközet	1797.
Saragosai körtáborlat	1808.
Valenciai „	1812.
Borodinoi ütközet	1812.
Monterau csata	1814.

VI. Füz et. *Középkoriak:*

Antwerpeni körtáborlat	1583—1584.
------------------------	------------

Újabb időszerűk:

Schlingeni csata	1796.
Zürichi ütközet	1799.
Hohenlindeni ütközet	1800.
Heilsbergi „	1807.
Wagrami „	1809.
Sans' ostrommal bevétele	1814.
Craoni ütközet	1814.
Laoni „	1814.
Montmiraili csata	1814.
Varsónak ostrommal bevétele (folytatás.)	1831.

VII. Füz et. *Újabb koriak:*

Fehrbellini csata	1675.
Csaszlai ütközet	1742.
Campo-santói csata	1743.
Dettingeni ütközet	1743.
Hennersdorfi csata	1745.
Kesselsdorfi ütközet	1745.
Lowositz „	1756.
Ismaili körtáborlat	1790.
Mainezi harc vonal	1795.
Malschi ütközet	1796.

Biberachi ütközet	1796.
Marengoi „	1800.
La Rothiérei „	1814.
Ostrolenkai „	1831.

VII. Füz et. *Újabb koriak:*

Collini ütközet	1757.
Boroszlói „	1757.
Leutheni „	1757.
Rossbachi „	1757.
Jagerndorfi „	1757.
Reichenbergi csata	1757.
Crefeldi ütközet	1758.
Zandorfi „	1758.
Schweidnitzi körtáborlat	1762.
Walmyi csata	1792.
Tallaverai ütközet	1809.
Albuerai „	1811.
Wawrei csata	1815.

IX. Füz et.

Hastenbecki ütközet	1757.
Sandershauseni csata	1757.
Lutterbergi „	1758.
Hochkirchi ütközet	1758.
Bergeni „	1759.
Zulichau „	1759.
Kunnersdorfi ütközet	1759.
Mindeni „	1759.
Maxeni csata	1759.
Jenai ütközet	1806.

X. Füz et. *Újabb koriak:*

Trebbiai ütközet	1799.
Novii „	1799.
Auerstädti „	1806.
Katzbachi ütközet	1813.
Dresdeni „	1813.
Culmi „	1813.
Toulousei „	1814.
Lignyi „	1815.
Belle-Alliancei ütközet	1815.

XI. Füz et. *Újabb időszerűk:*

Turini körtáborlat	1706.
Turini ütközet	1706.
Oudenardi „	1708.
Torgau „	1760.
Lonatoui csata	1796.
Feldkirchi „	1799.
Saalfeldi „	1806.
Pultuski „	1806.
Medinai ütközet	1808.
Ocannai „	1809.
Almonacidi „	1809.
Hanau „	1813.

XII. Füz et. *Középkoriak:*

Contrasi ütközet	1567.
Arquesi „	1589.
Ivryi „	1590.

Újabb időszakiak:

Narvai ütközet .	1700.
Ramihesi „	1706.
Malplaqueti „	1709.
Landschuti csata	1766.
Kohrbachi ütközet	1760.
Warburgi csata	1760.
Liegnitzi ütközet	1760.
Zürichi „	1799.
Tolentinoi „	1815.

XIII. Füz. *Újabb időszakiak:*

Möskirchi ütközet	1800.
Corunnaei „	1809.
Bragai csata	1809.
Oportoi „	1809.
Abensbergi „	1809.
Landschuti csata	1809.
Regensburgi „	1809.
Asperni ütközet	1809.
Györi „	1809.
Salamancai „	1812.
Bautzeni „	1813.

XIV. Füz. *Újabb időszakiak:*

Eckerni ütközet	1703.
Rocouri „	1746.
Eilauai „	1807.
Tharnai „	1809.
Eggenbüli „	1809.
Geronai körtáborlat	1809.
Znaimi ütközet	1809.
Leridai körtáborlat	1810.
Monzoni „	1814.
Lipcei ütközet	1813.

Végül ismétljük abbéli megyőződésünket, hogy e' tudományos vállalat a' hadtörténet' tanulására, és a' katonai magash' kimivelődésre legnagyobb fontosságú, és hogy azon többszerű haszonért, melyet ezen atlasz' elvasói a' hadtörténet' tanulása közben olly gazdagon gyűjthetnek, a' köz' figyelmet valóban megérdemli.

Ennyit körülbelül az Ö. Milit. Zeitschrift; ehhez, mennyire a' tárgy minket magyarokat érdekel, hozzá adhatjuk még, hogy a' magyar földön, vagy ha' másutt is, de magyar fegyver által vívott harczesetek közül tizenegy adatik elő, u. m. a' *lechmezei, czinkotai, morvamezei, sajóparti, várnai, mohácsi, szigeti, szent-gothardi, zentai, belgrádi és györi*. Sajnosan veszszük észre, hogy a' régiebbek közül, mikor pedig a' nemzet' keblét még leventei tűz buzdíta, midőn honi oltarért, tüzhelyért küzde harcmezein, midőn nem kevés nyert csata dicsőíté zászlóinkat, csak a' gyászosan végzetteket találjuk fel, t. i. mellyek vagy a' vezérek' ügyetlensége, vagy a' harczosok' elgyávult megrémülése miatt veszték el. Azt az ohajtást is fejezzük ki már most alezredes Kausler' érdeme' kisebbítése nélkül, bár a' harczesetek' leírásánál, kivált a' régiebbeknél — az újabb időszakiaknál a' textus eléggé kimerítő — a' szerző bővebb fejtegetésbe bocsátkozott volna, mert egy nagy következő ütközet' előadása 14—15 sorban nem a' legkielégítőbb tanítást adhatja. A' magyarhoni

helységek nevei is itt ott hibásak, de azok tán inkább irás, vagy nyomtatásbeli hibák levén, említést sem érdemlenek; de van észrevételünk, mi az árat illeti. 150 p. forintot fizetett minden aláíró a' munka' füzetenkénti kijötté alkalmával. Most már az ár felenyire leszálittatott. Ez az aláírókat, kik még nem is tudák: mennyire felelend meg a' munka a' várakozásnak, segéd kezét mégis nyújtottak, kijátszotta, a' munka hírét is igen megcsökkenté, mert az ennyire leszálított bolti ár nem legkedvezőbb hévmérője a' munka' becsének, noha ez esetben azt valóban nem a' közönség' részvétele szerint kell megítélni. Tudomásul ezt Kausler alezredes úrnak, idvezlő tiszteletével

Kiss Károly.

Literaturai mozgalmak.

—Kolozsvárt Tilschnél megjelent: az *Erdélyi Házi-Segéd*, kalendárium 1840. szökő évre 4r. 152 l. Ára kemény táblába kötve 44 kr ep. I. osztály, kalendáriumi tárgyak. II. oszt. közhasznu ismeretek és mulattató dolgok, névszerint csillagászati és természet-taniak, rövid átnézete az 1838ban Európában történt nevezetesebb dolgoknak (*Szilágyi Ferencz* prof. tól); Erdély' fejedelmei 's főbb tisztviselői, Magyarországtól elválása, 's részint már 1500. óta; europai uralkodók' statisticája; régi és mostani hazai penzek; az erd. magyarok' és székelyek rendes törvényszeklein folyó pereknek 's az ezekben előforduló törvényes lépéseknek különbségeit mutató tábla; beszélek: gyógyvíz-orsvólás; epigrammak és nepdalok; gazdasági dolgok; mulattató rész; különféle tabellak; vásárok. III. oszt. erdélyi 's magyarországi tisztvi névkönyv. Észre veendik olvasóink e' rövid foglalajjegyzekből is e' házikönyv' tartalmasságát, 's azokra nézve, kiket a' kedves testvérhaza érdekel — 's kit ne érdekelne — becses voltát. Különösen ügyvédeink fogják örömmel szemlelni prof. *Szász Károlynak*, különös tisztasággal és szabatossággal dolgozott tabláját az erdélyi (m. és székely) perfolyanról.

—Zágrábban, D. Gaj Lajos, egy „illyr nemzeti nyomtató-műhely“ tulajdonosa' bet. megjelent mint a' „Luna“ melléklap' taldaleka: *Die Heilquelle zu Teplitz naechst Warasdin*. In therapeutischer Beziehung kurz dargestellt von J. C. Schlosser d. H. Dr. u. Badaerzt in Teplitz. N8r. 301.

Az almanachtársaság, igazgató választmányi határozat' következtében, folyó hó' 12kén delutáni 3 orakor nyitandja meg 150 nagygyűlést. — Ez alkalommal egyszersmind, tisztelettel felszólítanak az aláírási ivatek kezelő részvényesek, hogy a' nálók netalan letett részvény-ertekekkel beszámolni; vagy — ha ez, a' távollet miatt nem történhetnek, — az aláírási ivatek mibenletét, hiteles tudositások által szükséges tudomás végett a' pénztárnokkal közleni sziveskedjenek. Költ Pesten, nov. 6. 1839.

Kuthy Lajos.